МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за магістерською програмою професійного спрямування
Державні та муніципальні фінанси

на тему: «Оптимізація податкового навантаження на домогосподарства в Україні»

Виконавець:
студент_61 групи ФЕФ
Клименко В. Б.

Науковий керівник:
К.е.н., доц..
Слатвінська М. О.

ОДЕСА – 2018

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах економічного розвитку в Україні відбувається трансформація функцій учасників ринкових відносин. Домогосподарства у такій розширеній моделі грошових потоків доходів і витрат, маючи у своєму розпорядженні вагомий обсяг фінансових ресурсів, займають найбільш значне місце. На сьогодні вони є повноправними господарюючими суб'єктами, що функціонують на основі законів ринку і беруть участь у всіх фазах відтворювального процесу, а їх фінанси виступають невід'ємною частиною національної фінансової системи як сукупності фінансових відносин між усіма інституційними секторами економіки. На сучасному етапі розвитку країни актуалізується питання оптимізації податкового навантаження на домогосподарства в Україні. Надмірний податковий тиск, що супроводжується економічною кризою в країні породжують високий рівень тінізації економіки. Вітчизняні реалії у сфері оподаткування все більше вказують на нерівномірність розподілу податкового навантаження між різними група платників податків. Значні зміни податкового законодавства, попри покладені сподівання, виправити ситуацію на краще не змогли, а реформи у адмініструванні податків не привели до рівномірного та справедливого оподаткування майна, доходів та споживання домогосподарств.

Мета і завдання дослідження. Основною ціллю роботи є розкриття теоретичних і практичних аспектів формування податкового навантаження на домогосподарства, виявлення їх проблематики та пошук шляхів оптимізації податкових платежів домогосподарств в сучасних умовах.

В процесі досягнення мети дослідження вирішувалися такі завдання:

– висвітлити економічну сутність, класифікацію та підходи щодо розрахунку податкового навантаження на домогосподарства;

– дослідити місце податків і зборів у структурі витрат домогосподарств;

– розкрити правові механізми регулювання податкового навантаження на доходи та витрати домогосподарства;

– проаналізувати тенденції формування податкового навантаження на доходи, майно та процеси споживання населення;

– оцінити практику та вказати на проблеми застосування податкових пільг як елемента формування податкового навантаження на домогосподарство;

– проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо регулювання податкового навантаження на домогосподарства і вказати можливості його запозичення;

– запропонувати напрями оптимізації рівня податкового навантаження на домогосподарства в сучасних умовах.

Об'єктом роботи виступає податкове навантаження на домогосподарство як сукупність податків і зборів, які воно сплачує в процесі функціонування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і прикладних аспектів формування податкового навантаження на домогосподарства в Україні.

Методологія дослідження. Дослідження базується на діалектичному і системному підході до пізнання економічних явищ і процесів. При написанні роботи були застосовані загально- і конкретно наукові методи дослідження: узагальнення, систематизації, групування, синтезу – при дослідженні теоретичних засад податкового навантаження на домогосподарства, виділенні ознак його класифікації та підходів до розрахунку; методи економічного аналізу, порівняння – при оцінюванні рівня податкового навантаження на доходи, майно та споживання населення; синтезу, групування, порівняння та низка інших – при оцінюванні можливостей запозичення зарубіжного досвіду регулювання податкового навантаження на населення, виробленні векторів його оптимізації в Україні.

Інформаційною базою написання роботи виступили дані Державної служби статистики, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби, законодавчі та нормативні матеріали, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем податкового навантаження на домогосподарства.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні теоретичних засад податкового навантаження на домогосподарства в частині впорядкування його класифікаційних ознак та критичного аналізу методик розрахунку; виробленні рекомендацій щодо оптимізації податкового навантаження на населення в Україні в контексті мінімізації процесів ухилення від сплати податків та посилення соціального характеру оподаткування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у їх можливому використанні для розробки змін до нормативної бази з питань оподаткування населення, підготовці аналітичних матеріалів, а також у навчальному процесі при викладанні фінансових дисциплін.

Основний зміст роботи викладений на 85 сторінках. Всього робота містить 95 сторінок, 9 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел налічує 87 позицій.

Результати дослідження були **апробовані** на студентській науково-практичній конференції “Стабілізація фінансово-економічної системи України” 3-7 квітня 2017 року (Непрямі податки в податковій системі держави) та II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» м. Київ 7 грудня 2018 р. «Проблеми формування податкового навантаження на доходи, майно та споживання населення».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі «Теоретичні засади податкового навантаження на домогосподарства» викладено теоретичні засади податкового навантаження

на домогосподарство, узагальнено наукові погляди на трактування економічної сутності податкового навантаження на населення та підходів до його розрахунку, вказано на роль податків та зборів у складі його витрат, а також охарактеризовано відповідну правову базу.

Другий розділ «Практика формування та тенденції зміни податкового навантаження на домогосподарства в Україні» присвячений питанням оцінювання рівня податкового навантаження на доходи населення, його майно, а також процеси споживання. Також значну увагу приділено розкриттю особливостей і проблем застосування податкової соціальної пільги в Україні.

В третьому розділі дипломної роботи «Шляхи оптимізації податкового навантаження на домогосподарства в Україні» узагальнено зарубіжний досвід регулювання податкового навантаження на населення, вказано на можливості його запозичення у вітчизняну практику. Також охарактеризовані основні проблеми регулювання податкового навантаження на домогосподарства та напрями його оптимізації в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. домогосподарство – це особа або група осіб, які об'єднані спільним бюджетом та здійснюють спільні витрати на забезпечення життєдіяльності та задоволення спільних потреб. Витрати домогосподарств класифікують за різними ознаками. З економічного погляду, найбільш об’єктивним є поділ витрат домогосподарства на ті, що формують заощадження; спрямованні на забезпечення життєдіяльності домогосподарства і витрати, пов’язані зі сплатою податкових платежів. Не лише витрати, а й доходи домогосподарства несуть в собі податкові платежі. Також на рівень оподаткування впливає наявність майна, що підлягає оподаткуванню. Всі ці чинники впливають на обсяг

податкових платежів, які має сплатити домогосподарство. Обсяг податкових платежів породжує податкове навантаження.

2. Податкове навантаження на домогосподарство є недостатньо вивченим напрямом фіскальної науки. Про це свідчить відсутність чіткого механізму обчислення податкового навантаження для різних суспільних груп, а також відсутність ґрунтовних досліджень щодо його особливостей. В теперішній час відсутній консенсус і щодо формування термінологічного апарату, частина науковців розрізняє поняття «податкове навантаження» та «податковий тягар», натомість інші дотримуються прийнятій у зарубіжній науковій літературі позиції щодо ототожнення цих понять. Також відсутній єдиний підхід щодо обчислення податкового навантаження на населення, у наукових джерелах представлена значна кількість відповідних методик.

3. Основним документом, який визначає рівень податкового тягаря на домогосподарство є Податковий кодекс України. Даним правовим документом передбачено перелік податків, які сплачує населення і механізм оподаткування. Кодекс регулює процес справляння податків та зборів, ставки податку, базу та об’єкт, що підлягає оподаткуванню. Загалом Податковий кодекс України не передбачає такого поняття як податкове навантаження на домогосподарства, проте він регулює питання справляння окремим податків чи зборів, які мають вплив на фінансові ресурси домогосподарств.

4. Податкове навантаження на домогосподарства формується на у розрізі двох аспектів діяльності домогосподарства. Перший аспект – це формування рівня податкового навантаження на доходи домогосподарств. На рівень податкового навантаження у цьому випадку впливають перелік податків, які справляються з доходів, база оподаткування та ставки. У структурі доходів домогосподарств більше половини займає дохід у вигляді заробітної плати, а решту складають доходи у вигляді прибутку, змішаного доходу, трансфертів, то у роботі було проведено оцінювання податкового тиску в розрізі окремих видів доходу. Дослідивши податкове навантаження на заробітну плату, що формують два податки, можемо сказати, що податковий тягар збільшився. До цього

призвела відмова від прогресивної ставки оподаткування доходів фізичних осіб та впровадження тимчасового податку – військового збору. Податкові платежі на доходи від пенсій зменшилися, адже скасували оподаткування пенсій працюючих домогосподарств.

5. Крім доходів населення, податковий тягар на домогосподарство формують також податки, пов'язані зі володінням чи користуванням майном, а також із процесами споживання. Основна частина податків, що припадає на домогосподарства пов'язана із витратами на споживання. Питома вага податкових платежів з оподаткування майна домогосподарства незначна у порівнянні із всіма фіскальними платежами, що сплачує населення. Найбільша питома вага фіскальних платежів, які пов'язані з оподаткуванням майна припадає на сплату податку на оренду землі та земельного податку. Рівень оподаткування населення майновими податками в аналізованому періоді так само, як і рівень податкового навантаження на доходи домогосподарств населення зріс. Витрати на споживання виконують важливу роль у формуванні податкового навантаження на домогосподарства, вони породжують податковий тягар через наявність у товарах та послугах непрямих податків. Найбільшу питому вагу в обсягах сплачених населенням непрямих податків складає податок на додану вартість, включений у вартість всіх товарів та послуг. Загалом рівень податкового навантаження на домогосподарства в Україні за останні 4 роки зріс на 10%. Збільшення фіскальних виплат, що припадали на фізичних осіб лише підсилювало податковий тягар. На теперішній час рівень податкового навантаження на домогосподарства в Україні становить 28,8%.

6. Податкова соціальна пільга, яка за своїм призначенням покликана бути інструментом забезпечення соціальної справедливості в оподаткуванні, в останні роки показує свою неефективність. Більшість людей, що мають низькі заробітні плати й до підвищення мінімальної заробітної плати могли отримати податкові знижки, на сьогоднішній день скористатися такою можливістю не можуть. Проблема полягає у тому, що рівень податкової соціальної пільги розраховується на базі прожиткового мінімуму. Така прив'язаність раніше у

розрахунку податкової знижки не викликала незручностей, адже розмір мінімальної зарплати та прожитковий мінімум до 2017 року був однаковий. Однак підняття мінімальної заробітної плати до 3,2 тис. грн. у 2017 році та до 3,72 тис. грн. у 2018 році при рівні прожиткового мінімуму в 1,3 та 1,7 тис. грн., відповідно, довели неефективність розрахунку такої знижки.

7. Середній рівень податкового навантаження на домогосподарства в країнах Європи значно вищий, ніж в Україні. Загальний розмір податкового навантаження на населення у 2016 році в країнах ЄС станови 40%, що пояснюється високим рівнем оподаткування доходів та значною часткою відрахувань на соціальне страхування. При тому, при оподаткуванні доходів громадян враховується розмір доходу, від якого буде залежати ставка податку. Тобто більшість розвинених країн використовують прогресивну ставку в оподаткуванні доходів. Завдяки такому принципу можна скоротити різницю між бідними та багатими у фінансовому плані домогосподарствами. Також у багатьох країнах при оподаткуванні враховують наявність дітей у сім'ї. Одиничними випадками є врахуванні віку громадянина, що сплачує податки. Так, у Британії при оподаткуванні пенсій ставка податку зменшується при досягненні певного віку.

8. Знання податкового законодавства допоможуть збільшити фінансові ресурси домогосподарства. Важливо знати не лише зобов'язання платника, а й законні можливості мінімізації податкових платежів. Більшість можливостей щодо оптимізації податкових платежів у зарубіжних країнах, як і в Україні, стосуються оподаткування особистих доходів. Як і згідно норм українського законодавства, в ЄС передбачені податкові соціальні пільги. У більшості країн при наданні пільг враховується наявність дітей у платника податку. Розмір пільги збільшується пропорційно кількості дітей. Також основним критерієм, який сприяє зниженню обсягів податкових платежів є сам дохід, який підлягає оподаткуванню. Майже всі високорозвинені країни світу використовують прогресивну ставку оподаткування доходів фізичних осіб. В Україні найпоширенішим легальним способом оптимізації податкових платежів є

отримання податкової соціальної пільги. Проте, механізм її застосування є неефективним та недієвим на практиці. ПСП не виконує функції інструмента соціальної справедливості, що покладено в її основу.

Виявлені в результаті написання дипломної роботи недоліки у питанні формування податкового навантаження на домогосподарства в Україні дають підстави на визначення шляхів його вдосконалення:

– при оподаткуванні доходів фізичних осіб на домогосподарства в Україні стає зрозумілим, що використання єдиної ставки ПДФО є недоцільним, адже збільшує рівень податкового навантаження на домогосподарства з низькими доходами. Повернення до застосування прогресивної шкали ставок податку, а також відмова від знижених ставок податку для пасивних доходів сприятиме відновленню справедливості оподаткування. При цьому варто обмежитись помірною прогресією в ставках податку, а максимальна ставка має бути нижчою, ніж у країнах сусідах. Таким чином, можна уникнути мотивації населення до ухилення від сплати податку на особисті доходи, а також знизити інтерес до виведення оподатковуваних прибутків за межі країни;

– потребує коригування механізм сплати єдиного соціального внеску, повноваження зі сплати якого в теперішній час в повному обсязі перекладені на роботодавця. Така практика не відповідає світовому досвіду, де більшу роль у сплаті страхових платежів відіграє сам працівник. Для виправлення цього недоліку необхідно перенести частково або в повному обсязі відповідальність зі сплати страхових внесків на соціальне страхування на працівників. Таким чином, особа буде зацікавлена у повноцінній сплаті цих внесків, від обсягу яких залежатимуть її майбутні страхові виплати, а роботодавці позбавляться мотивації приховувати фонд оплати праці від оподаткування;

– нагальною необхідністю є коригування норм щодо застосування податкової соціальної пільги, яка в теперішній час має обмежене застосування і ставить платників у нерівне становище. Вона дискримінує платників як за кількістю дітей, так і за джерелом походження їх доходів. Однозначно її розрахунок має відбуватись на рівні мінімальної заробітної плати, а не на базі

прожиткового мінімуму. Застосування при розрахунку соціальної податкової пільги офіційно визначеного прожиткового мінімуму, який занижений вдвічі від його фактичного розміру, обумовлює неефективність цього фіскального інструменту та позбавляє сенсу саме його існування. Відтак, зміна підходів до розрахунку податкової знижки є потребою сьогодення.

АНОТАЦІЯ

Клименко В. Б. «Оптимізація податкового навантаження на домогосподарства в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Державні та муніципальні фінанси». – Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2018.

У роботі розглянуто економічну сутність податкового навантаження, здійснено класифікацію та проаналізовано значення податкового навантаження на домогосподарства в Україні. Проаналізовано місце податків і зборів у структурі витрат домогосподарств, обсяг податкових платежів, які вони сплачують до бюджету, проведено порівняльний аналіз податкового навантаження на домогосподарства різних країн і визначено динаміку. За результатами проведеного аналізу, а також оцінки зарубіжного досвіду запропоновано вектори вдосконалення механізму справляння податків та зборів, що формують податкове навантаження на домогосподарства України.

Ключові слова: податки, податкове навантаження, податковий тягар, податок на доходи фізичних осіб, домогосподарства.

ANNOTATION

Klymenko V. B. "Optimization of tax burden on households in Ukraine".

Qualification work for obtaining an educational master's degree in specialty "072 Finance, Banking and Insurance" according to the master's degree program.

professional for the direction of "State and municipal finances". - Odessa National University of Economics. - Odessa, 2018.

The paper considers the economic essence of the tax burden, classifies and analyzes the value of the tax burden on households in Ukraine. The place of taxes and fees in the structure of expenditures of households, the amount of tax payments they pay to the budget are analyzed, a comparative analysis of the tax burden on households in different countries and dynamics are determined. According to the results of the analysis, as well as the assessment of foreign experience, vectors for improving the mechanism for collecting taxes and fees, which form the tax burden on households in Ukraine, are proposed.

Key words: taxes, tax burden, tax burden, personal income tax, households.